

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.28>**Тетяна Буликіна,***студентка міжнародно-правового факультету**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ТВАРИН ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються міжнародно-правові стандарти захисту тварин у національному та європейському аспектах. У зв'язку із цим проведено комплексний огляд міжнародних актів, а саме Рекомендації 621 з проблем, що виникають у зв'язку з використанням живих тварин для експериментальних або промислових цілей, Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів 1968 р., Європейської конвенції про захист тварин, що утримуються на фермах 1987 р., Європейської конвенції про захист домашніх тварин 1992 р. та ін. Наведено систему міжнародних стандартів, що так чи інакше регламентують використання об'єктів тваринного світу. В окремих аспектах висвітлена роль цих актів та вплив на національне законодавство.

Проаналізовано передбачені законодавством способи захисту прав тварин та виявлено проблемні питання, що потребують послідовного розв'язання практичних проблем шляхом подолання суперечливості нормативно-правових актів, а також шляхом інтенсифікації політичних, безпекових, економічних і культурних відносин, включаючи насамперед гармонізацію вітчизняного законодавства із європейською нормативно-правовою базою.

Також автором зазначена відсутність у законодавстві такого важливого поняття, як захист тварин, хоча при цьому дана дефініція активно використовується у нормативній базі як України, так і країн Співдружності Незалежних Держав (СНД), що призводить до виникнення ще однієї проблеми – ототожнення його лише із недопущенням жорстокого поводження, що породжує проблему однобічного розгляду такого комплексного інституту, відкидаючи при цьому його інші важливі аспекти.

Надано висновки щодо рівня імплементації Україною міжнародних актів. Крім того, у роботі проаналізовано механізм захисту прав тварин на національному рівні та встановлено вектор подальших змін до законодавства у рамках удосконалення порядку захисту тварин.

Найбільш перспективними напрямками розвитку національної системи захисту тварин, на нашу думку, є: створення комплексних програм, які би пропагували гуманне ставлення до тварин, вдосконалення нормативно-правової бази та правозастосовної діяльності, опрацювання та вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Ключові слова: захист тварин, міжнародні стандарти, охорона природи, екомережа, жорстоке поводження з тваринами, права тварин, добробут тварин, утримання тварин, захист тварин.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна має низку проблем у сфері поводження з тваринами, серед них – забезпечення добробуту тварин, утримання й ветеринарне обслуговування безпритульних тварин, захист їх від жорстокого поводження, збереження вимираючих видів. Усі ці напрями є важливими та створюють необхідність удосконалення як національного законодавства, так і практики його застосування. Актуальності проблема набуває ще й у рамках європейського вектору інтеграції України, що супроводжується гармонізацією національного законодавства із правом ЄС, а також ратифікацією та імплементацією європейських стандартів у відповідній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремим питанням захисту тварин присвятили свої роботи П.В. Безобразов, К.О. Савчук, В.Є. Бойренко, М.О. Медведєва, О.О. Шуміло, Н.І. Зубченко та інші науковці.

Мета статті полягає у комплексному аналізі та порівнянні українських та міжнародних стандартів у сфері захисту тварин, а також у дослідженні такої важливої та актуальної теми, як захист прав тварин.

Виклад основного матеріалу. З часу здобуття Україною незалежності і до сьогодні держава стоїть на шляху євроінтеграції та долучення до участі у міжнародних процесах. У цьому аспекті важливим напра-

мом зовнішньої політики є співробітництво України з країнами Європейського Союзу (ЄС), зокрема, щодо захисту навколишнього природного середовища. Проте й досі українське законодавство неповною мірою забезпечує дієвий правовий механізм захисту тварин державою.

У міжнародному просторі питанню захисту окремих видів тварин (біорізноманіття) присвячено десятки міжнародно-правових актів, а сам цей інститут почав формуватися із 70-х рр. минулого століття, коли було укладено перші міжнародні договори (регіонального та універсального типу, міждержавні договори та угоди в рамках неурядових організацій) про захист тих чи інших видів фауни.

Цікаво, що саме Рада Європи (далі – РЕ) стала першою міжнародною регіональною організацією, що розбудувала платформу для загальноєвропейського співробітництва, зокрема, й у сфері захисту тварин. У структурі РЕ функціонує спеціалізований комітет – Комітет експертів із захисту тварин (далі – САНРА), який був створений у січні 1977 р. та складається зі старших державних службовців і дослідників, які в основному кваліфіковані в галузі ветеринарної медицини і суміжних галузей.

Консультативна асамблея РЕ 20 січня 1971 р. прийняла Рекомендацію 621 з проблем, що виникають у зв'язку з використанням живих тварин для експериментальних або промислових цілей. Саме ця Рекомендація поклала початок формуванню міжнародних стандартів поводження з тваринами в процесі проведення експериментів. Україна лише 2 травня 2017 року приєдналася до Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей.

До речі, на національному рівні з цього питання у 2018 році було зареєстровано проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання процедури видачі документів дозвільного характеру у галузі спеціального використання об'єктів тваринного та рослинного світу з метою приведення законодавчої бази у відповідність до вимог законів України «Про адміністративні послуги» та «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», проте нині даний проект відкликано.

Натепер система міжнародних стандартів, що так чи інакше регламентують використання об'єктів тваринного світу, велика за обсягом, тому дослідники пропонують різноманітні способи її класифікації. Так, за рівнем застосування акти можна поділити на універсальні та регіональні. У рамках

Ради Європи діє цілий ряд конвенцій та розроблено рекомендації її основних органів стосовно захисту тварин: Європейська конвенція про захист тварин при міжнародних перевезеннях 1968 р., Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для експериментів або в інших наукових цілях 1986 р., Європейська конвенція про захист тварин, що утримуються на фермах 1987 р., Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1992 р. та ін. [2, с. 9].

В основі побудови самої системи міжнародно-правового регулювання поводження з тваринами лежать принципи забезпечення добробуту і захисту тварин. У науці ці два поняття розмежовують. Так, під добробутом розуміють утримання тварин у таких умовах, коли вони в основному можуть бути вільними від хвороб, спроможні ефективно справлятися з негараздами зовнішнього середовища, здатні виражати різноманітність видової поведінки в умовах, придатних для догляду за ними та їх використання. Такої ідеї дотримано у Всесвітній декларації прав тварин, яка була прийнята Міжнародною лігою прав тварин 23 вересня 1977 року. Ця концепція пізніше була використана під час створення європейських конвенцій щодо поводження з тваринами [1].

Під захистом тварин у науці переважно розуміють недопущення жорстокого поводження, проте у нормативній базі як України, так і країн Співдружності Незалежних Держав (СНД) ця дефініція відсутня. Хоча Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» активно використовує дане поняття, але не розкриває його, лише наводячи загальні правила поводження з тваринами, що виключають жорстокість.

Слід сказати що нині спостерігається зростання уваги до проблеми захисту тваринного світу як частини екомережі з боку міжнародних організацій. Так, Міжнародна організація охорони здоров'я тварин (Міжнародне епізоотичне бюро) постійно лобіює прийняття нового законодавства у сфері добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження. У рамках діяльності Організації постійно видається науковий журнал, де точаться дискусії з найгостріших питань поводження з тваринами [3, с. 204].

Міжнародним союзом охорони природи було розроблено проект Міжнародного пакту з навколишнього середовища і розвитку (у 2010 р. прийнято його 4-ту редакцію), у якому до категорії його основоположних принципів віднесено «повагу у відношенні до всіх форм життя».

Для допомоги фермерам Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) роз-

робила нову специфікацію «Менеджмент у сфері забезпечення належних умов утримання тварин. Загальні вимоги та керівні вказівки для організацій в ланцюзі поставок продуктів харчування». Даний документ відповідає вимогам Всесвітньої ветеринарної організації (ОІЕ) і рекомендаціям Міжнародного ветеринарного кодексу для наземних тварин. Даний документ має забезпечити благополуччя сільськогосподарських тварин та належні умови їх утримання.

Крім того, в більшості зарубіжних держав створено інститут захисту прав тварин, функціонують громадські організації та спеціалізовані відомства щодо захисту тварин, а також розробляються новітні нормативно-правові акти, що встановлюють правила поводження з тваринами. Що ж до України, то, на жаль, слід констатувати той факт, що наша держава й досі є лідером у рейтингу серед країн, яким притаманні прояви жорстокості у поводженні з тваринами [4, с. 12].

Україна поки що поступово ратифікує та імплементує норми міжнародного захисту тварин. Так, великим прогресом стало затвердження Урядом 16 листопада 2011 року, з урахуванням Європейської конвенції про захист тварин під час міжнародного перевезення, постанови «Про затвердження Правил транспортування тварин», що встановлює єдині вимоги до транспортування диких, домашніх та сільськогосподарських тварин. Прийняті правила забезпечать гуманне ставлення до тварин під час їх транспортування, запобігатимуть випадкам жорстокого поводження з ними [5, с. 58].

Сьогодні найбільш обговорюваною є Європейська конвенція про захист домашніх тварин, яку Україна ратифікувала 18 вересня 2013 року, проте імплементация у національне законодавство триває і дотепер. Ця конвенція спрямована на забезпечення захисту домашніх тварин та гуманного поводження з ними. Документ визначає основні принципи благополуччя тварин, принципи їх утримання, розведення та дресирування, встановлює обмеження використання тварин у комерційних цілях, заходи, які можуть застосовуватися щодо неприступних тварин, зокрема, з метою зменшення їхньої кількості.

Разом із тим конвенція передбачає розвиток інформаційних і освітніх програм у сфері захисту домашніх тварин і багатосторонніх консультацій між країнами у цій сфері.

Слід зазначити, що нині Україна намагається реалізувати положення вищезазначеної конвенції на всіх рівнях. Наприклад, на місцевому рівні затверджуються правила утримання тварин у домашніх умовах

та поводження з тваринами. Так, Рішенням міськради Дніпра від 13.04.2017 затверджені нові Правила утримання тварин у домашніх умовах та поводження з домашніми тваринами на території міста. У Києві існує міська цільова програма контролю за утриманням домашніх тварин та регулювання чисельності безпритульних тварин гуманними методами на 2017–2019 роки.

Також у 2017 році Україна приєдналась до Європейської конвенції про захист хребетних тварин, яких використовують для наукових цілей (незважаючи на те, що цей документ був прийнятий у далекому 1986 р.), і поки що ніяких практичних зрушень щодо її імплементации не відбулось. Причина цього – відсутність стратегії удосконалення правової регламентації відносин стосовно благополуччя тварин, яка була б спрямована на послідовне розв'язання практичних проблем. Це зумовлює суперечливість нормативно-правових актів і, як наслідок, необізнаність або нігілізм населення стосовно захисту тварин [6, с. 141].

Слід зазначити, що загалом у законодавстві підвищено відповідальність за порушення законодавства стосовно захисту тварин. Так, ст. 89 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає накладення штрафу за жорстоке поводження з тваринами від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я.

Більш серйозним покаранням відрізняється кримінальний караний злочин. Так, за ст. 299 Кримінального кодексу України визначає: жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі безпритульними тваринами, що вчинене умисно та призвело до каліцтва чи загибелі тварини, а також нацькування тварин одна на одну чи інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років.

Висновки

Як бачимо, Україна робить поступові кроки у сфері захисту тваринного світу, проте цьому дещо перешкоджає відсутність комплексного підходу до захисту прав тварин. Натепер відсутні будь-які комплексні програми, які пропагували б гуманне ставлення до тварин. Закон «Про захист тварин від жорстокого поводження» здебільшого

має декларативний характер, хоча зміни, внесені до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України, є сигналом щодо активізації України у сфері захисту тварин.

Отже, попри позитивні зрушення, нормативно-правова база та правозастосовна діяльність в Україні в контексті захисту тварин потребує вдосконалення. Україні слід повною мірою долучатись до міжнародного процесу захисту фауни задля підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

Беручи до уваги підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, що передбачає інтенсифікацію політичних, безпекових, економічних і культурних відносин, включаючи насамперед гармонізацію вітчизняного законодавства із європейською нормативно-правовою базою, вважаю за необхідне подальше опрацювання та вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Animal welfare. European Comission. URL : https://ec.europa.eu/food/animals/welfare_en

The article examines the international legal standards of animal protection in the national and European aspects. In this regard, a comprehensive review of international instruments, namely- Recommendation 621 on the problems arising out of the use of live animals for experimental or industrial purposes, adopted on 20 January 1971; The European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and other Scientific Purposes; the European Convention for the Protection of Animals during International Transport 1968; The European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes; The European Convention for the Protection of Animals kept for Farming Purposes; The European Convention for the Protection of Pet Animals; The system of international standards regulates the use of wildlife objects is given. In some aspects, the role of these acts and the impact on national legislation are considered.

The author analyzes the ways of animal rights protection provided by the legislation and identifies the problematic issues that require a consistent solution of practical problems by overcoming the inconsistency of normative legal acts, as well as by intensifying political, security, economic and cultural relations, including, first of all, the harmonization of national legislation with the European legal framework.

The author also noted the absence of such an important concept as animal protection in the legislation, although this definition is actively used in the regulatory framework of both Ukraine and the Commonwealth of Independent States (CIS) countries, which leads to another problem as its identification with the prevention of cruel treatment, which gives rise to the problem of unilateral consideration of such a complex institution, rejecting other important aspects.

Conclusions are given regarding to the level of implementation of international acts by Ukraine. In addition, the paper analyzes the mechanism of animal rights protection at the national level and establishes the vector of further changes in legislation in the framework of improving the order of animal protection.

The most promising areas of development of the national system of animal protection, in our opinion, are: the creation of comprehensive programs that would promote humane treatment of animals, improving the legal framework and law enforcement, study and improvement of existing legislation in this area.

Key words: animal protection, international standards, nature protection, eco-network, animal cruelty, animal rights, animal health, animal welfare, animal protection.

2. Буткевич О. В. Поводження з тваринами та їх захист в контексті міжнародного права. *Укр. часопис міжнародного права* : наук.-практ. журн. 2013. Спец. вип. : Міжнародно-правові стандарти поведження з тваринами та їх захисту і практика України. С. 5–11.

3. Зубченко Н. І. Добробут тварин та їх захист від жорстокого поводження: розвиток доктрини міжнародного права. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 203-211. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/appl_2015_54_24

4. Гріненко О., Мірошниченко О. Формування етичного ставлення до тварин: міжнародно-правовий та внутрішньодержавний аспекти. *Укр. часопис міжнародного права* : наук.-практ. журн. 2013. Спец. вип. : Міжнародно-правові стандарти поведження з тваринами та їх захисту і практика України. С. 12–16.

5. Шелудченкова А.С. Захист тварин в законодавстві України. *Укр. часопис міжнародного права* : наук.-практ. журн. 2013. Спец. вип. : Міжнародно-правові стандарти поведження з тваринами та їх захисту і практика України. С. 57–59.

6. Славко А. С., Ходико В. І. Міжнародні стандарти захисту тварин та їх імплементація до українського законодавства. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 51. С. 138–145.